

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ: СИСТЕМНИЙ ХАРАКТЕР

В статті обґрунтована характеристика конкурентоспроможності регіону як саморозвиваючої системи з відповідними ознаками. Здійснений аналіз сучасних підходів до управління регіональною конкурентоспроможністю з врахуванням їхніх недоліків в практичному застосуванні. Аргументована потреба в підвищенні ефективності управління конкурентоспроможності регіону за допомогою інноваційно – інвестиційного підходу.

In the article the characteristics of the region's competitiveness as samorozvyvayuchoyi system with appropriate signs. The analysis of modern approaches to the management of regional competitiveness in view of their deficiencies in practical application. Reasoned the need for more effective management of regional competitiveness through innovative - investment approach.

Ключові слова: управління конкурентоспроможності регіону, саморозвивача система, інноваційно – інвестиційний підхід, регіональна конкурентоспроможність.

Постановка завдання. Теорія управління конкурентоспроможністю регіону виступає як найбільша досконала форма наукового обґрунтування і програмування управлінських процесів, які здійснюються на основі власних принципів, науково-методичних підходів і методів. Використання свого понятійного апарату дає можливість скласти його теоретико-методологічну базу.

Розглянувши теоретичні аспекти управління конкурентоспроможність і конкурентними перевагами регіону, можна зробити висновок, що теорія управління конкурентоспроможністю економіки регіону в даний час остаточно не сформульована, і для її удосконалення потрібне

подальший системний розвиток методології. Цьому і присвячені подальші наші дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем конкурентоспроможності присвятили свої праці українські та зарубіжні вчені, серед яких особливий внесок належить В. М. Гейцю, А. А. Чухну, М. Долішному, Є.І.Бойко, В. П. Мікловді, М. І. Пітюличу, М. А. Ленделу, І. Г. Брітченку, В.Н.Василенку, В. Ю. Гризі, А. Г. Чернюк, А. С. Шеховцевій, М. Портеру, В.П.Семиноженку та іншим. Разом з тим, дослідження проблематики управління конкурентоспроможністю регіону знаходяться на початковому етапі, особливо в ракурсі методичного навантаження та організаційного забезпечення.

Метою статті є доведення системного характеру конкурентоспроможності регіону, виокремлення їхніх основних ознак та шляхи розвитку, актуалізація важливості інноваційного управління в регіональній економіці з використанням інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трактую І.Є.Медушевська конкурентоспроможність регіону як систему, що складається з наступних взаємопов'язаних між собою елементів: конкурентний потенціал регіону; чинники та умови формування конкурентного середовища; ефективність використання ресурсів; конкурентні переваги; конкурентні стратегії господарюючих суб'єктів; державні та ринкові механізми управління економічним потенціалом регіону для більш повного задоволення потреб людини.

Стосовно конкурентоспроможності регіону як об'єкта дослідження важливо відзначити, що «конкурентоспроможність регіону» є не тільки властивістю економічної системи, але й сама виступає системою властивостей, що дозволяють регіону ефективно вести конкуренцію для досягнення поставлених цілей [1].

Загалом поняття системи включає відмежовану від зовнішнього середовища сукупність взаємопов'язаних частин (компонентів), яка володіє якісно вищими та складнішими властивостями в порівнянні із сумою властивостей її частин і характеризується певним складом (набором) компонентів і певним способом їх взаємодії [2]. Доповненням до цього визначення можна вважати пропозицію визначати систему як

сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних єдністю цілі і загальними цілеспрямованими правилами взаємовідносин [3]. Вказані риси системи дозволяють спрямувати даний підхід на визначення сутності регіональної конкурентоспроможності.

Поняття системи органічно пов'язане з такими категоріями, як: цільсність, зв'язок; структура; ієрархія; багаторівність. Отже, конкурентоспроможність є системою, при вивченні якої може використовуватися методологія системного аналізу. Слід зазначити, що конкурентоспроможність регіону як система є підсистемою, яка входить складовою частиною в систему більш високого рівня, а саме соціально-економічну систему регіону.

Для системного аналізу характерна наявність відповідних елементів системи, які поєднані у певній послідовності. Вони відповідають структурним проблемам причинно-наслідкових зв'язків і приводять до системного рішення це дає змогу дотримуватися наступного логічного ланцюжка: Цілі - Засоби досягнення цілей - Потрібні ресурси [4]. Дотримання визначеного принципу системного аналізу є логічною основою при вивченні будь-якої системи. При цьому цілі відображають бажаний стан системи або результати її діяльності, за для яких створюють і розвивають самі системи. Тоді, виходячи з головного принципу системного аналізу (визначення мети й логічного ланцюжка системного рішення), основний критерій поняття «конкурентоспроможності регіону» повинен бути пов'язаний з головною метою регіональної соціально-економічної системи, а саме, здатністю забезпечити високий рівень і якість життя населення регіону. Другою складовою ланцюжка системного рішення при використанні методології системного аналізу є засоби досягнення мети. В даний час основою розвитку регіональної соціально-економічної системи та її підсистеми «конкурентоспроможність регіону» є інновації. Науковці відзначають, що в українській економіці спостерігається зростаюча потреба в переході на інноваційний шлях розвитку. Стає все більш очевидним, що без опори на інновації не вдається здобути перемогу над економічною і технічною відсталістю країни, а значить підвищити її конкурентоспроможність. Національний інтерес переходу на інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки стає пріоритетом і для регіональної економіки, для регіональних і

муніципальних органів влади, що здійснюють підтримку і розвиток інноваційної діяльності в регіоні.

Для завершення логічного ланцюжка системного вирішення проблеми визначення поняття «конкурентоспроможність регіону» - потрібні ресурси, які формуються в регіональній соціально-економічній системі у вигляді економічного ресурсного потенціалу. У конкурентному середовищі здатність регіону до використання наявного і формуванню з випереджаючої конкурентів швидкістю нового ресурсного потенціалу становитиме матеріальну основу його конкурентоспроможності. При цьому ефективна реалізація ресурсного економічного потенціалу у конкурентному середовищі за допомогою ринкових механізмів створює стійкі ринкові конкурентні переваги регіональної соціально-економічної системи.

Виходячи з уявлення конкурентоспроможності регіону як системи і системного аналізу [5] критеріїв, що утворюють поняття «конкурентоспроможності регіону», можна вважати, що конкурентоспроможність регіону - це здатність забезпечити високий рівень і якість життя населення, за рахунок не тільки існуючих, але і створення нових конкурентних переваг у всіх сферах діяльності на основі інноваційних підходів виявлення, створення та ефективного використання інвестиційних та інших ресурсних потенціалів.

Для конкурентоспроможності регіону, як системи характерні такі ознаки: цілеспрямованість, складність, ділимість, цілісність, багатоманітність, структурованість, комплексність, та інші.

Спеціалістами з системного управління вважається, що в залежності від дії факторів, самоорганізовані системи можливо поділити на такі, що самоналагоджуються, саморозвиваються та самонавчаються [6].

Система, що самоналагоджується, являє собою таку адаптивну систему, яка накопичує досвід, що дозволяє здійснити та утримувати ті чи інші параметри, суттєві для цілі системи. Наприклад, при збільшенні попиту на продукцію чи послуги регіону підприємства збільшують обсяги виробництва та реалізації. При зміні законодавства відбувається адаптація бізнесу до нових інституціональних умов функціонування.

Система, що саморозвивається, самостійно виробляє цілі розвитку та критерії, які визначають ступінь їх досягнення, володіє можливостями змінювати параметри, структуру та інші складові ознаки, які дозволяють системі розвиватися. При визначенні показників ефективності управління розвитком регіону його економічна система може вибрати критерії економічної ефективності, критерії соціальної ефективності, критерії доцільності чи, наприклад, критерії результативності.

До третього типу самоорганізованих адаптивних систем віднесено такі, що самонавчаються. Це система регіональної конкурентоспроможності, яка накопичує знання та досвід, що дозволяє їй самостійно визначати та формувати критерії, які, наприклад, обумовлюють стратегію чи тактику функціонування системи. Залучення інвестицій та їх використання можуть бути сформовані як конкурентна перевага, яка сприяє новим можливостям системи регіональної конкурентоспроможності.

Самоорганізація системи регіональної конкурентоспроможності більш ефективна, ніж формальні механізми управління, внаслідок залучення меншого обсягу ресурсів, що обумовлено синергетичним ефектом, більшою свободою дій, самостійністю визначати цілі та стратегію їх досягнення.

Процес самоорганізації конкурентоспроможності регіону більш ефективним буде лише за умови створення та функціонування не рівноважної системи, ніж рівноважної. Відомим прикладом виступає механізм, який підтримує попит та пропозицію на ринку. При постійній рівновазі між попитом та пропозицією (яка діє в рівноважних системах) подальший розвиток ринку практично буде загальмовано. Якщо ринок буде представлений не рівноважною системою, наявність флуктуацій не дозволить повернутися до існуючого балансу, виникають механізми самоорганізації, які шукають нові схеми системи, новий порядок системи, що утворюється мимовільно внаслідок дії ендогенних факторів.

Важливість побудови регіональної конкурентоспроможності як системи, що саморозвивається, викликана здатністю останньої до впливу на навколишнє оточення, на формування макроекономічного клімату з метою створення зовнішніх конкурентних умов, які сприяють подальшому розвитку регіональної системи.

Регіональна конкурентоспроможність як система, що саморозвивається, дозволяє використовувати внутрішні фактори управління, яка відображає ступінь невизначеності стану чи поведінки системи в даних умовах.

До основних принципів управління конкурентоспроможністю об'єктів, включаючи і регіон, відносяться [7]:

- аналіз механізму дії економічних законів (закон конкуренції, попиту і пропозиції та ін.);
- аналіз механізму дії законів організаційних структур і процесів (закон композиції для побудови дерева цілей, закон пропорційності, синергії, розвитку та ін.);
- дотримання вимог використання сукупності науково-методологічних підходів до управління;
- орієнтація на конкретні ринки і їхні потреби;
- застосування сучасних інформаційних технологій;
- орієнтація на кількісні методи оцінки, контролю та оперативне управління конкурентоспроможністю.

В регіональній економіці, як науці, відомі наступні методи управління [8]:

1. Програмно-цільовий - це метод постановки цілей і завдань соціально економічного розвитку регіону, реалізації взаємопов'язаних заходів по досягненню цих цілей і завдань в зазначені терміни. При його використанні система цілей і завдань стає вихідним пунктом регіонального управління, а відповідно кожній регіональній проблемі відповідає програма її вирішення.

Таким чином, реалізація даного методу відбувається через розробку та виконання цілевих комплексних програм, які концентрують всю сукупність заходів щодо вирішення конкретних проблем.

Суттєвими ознаками програмно-цільового управління є : системне розуміння об'єкта, комплексний аналіз проблем, аргументований підхід до вибору цілей і засобів їх досягнення, спрямованість на конкурентні кінцеві результати, взаємозв'язок цілей та ресурсів, наявність цільової комплексної програми, прагнення до максимальної ефективності досягнення цілей при раціональному використанні ресурсів, інтеграція усіх суб'єктів управління та координація їх діяльності за допомогою спеціально створених організаційних структур управління.

Основними компонентами програмно-цільового методу є : комплекс заходів, спрямованих на вирішення поставленого завдання; організована система управління програмою; система розподілу та стимулювання залучення ресурсів; система контролю реалізації програми та оцінки її ефективності; законодавча і нормативна бази.

2. Балансовий метод є одним з традиційних і провідних методів, що використовуються в діяльності регіональних органів влади, сутність якого полягає в тому, що при обґрунтуванні розділів, показників регіональних економічних документів (концепцій, схем, прогнозів, планів, програм) використовується така сукупність прийомів, яка дозволяє пов'язати потреби з можливими ресурсами, забезпечується узгодженість взаємозалежності показників. Даний метод є конкретною формою реалізації принципу пропорційності.

3. Нормативний метод являє собою метод обґрунтування показників за допомогою встановлених норм і нормативів, у межах яких повинні відбуватися проектні, економічні, соціальні, технологічні явища і процеси. Норми і нормативи являють собою необхідну базу наукової розробки регіональних прогнозів, планів, програм, балансів, техніко-економічних проектів. Якщо загальним виразом пропорцій є балансовий метод, то приватним, одиничним вираженням пропорцій - нормативний метод. Цим визначається тісний зв'язок нормативного методу з балансовими. Однак нормативний метод має велике самостійне значення в регулюванні соціально-економічних та екологічних процесів, зокрема через використання норм і нормативів у визначенні потреб в сировині, матеріалах, товари, послуги споживчого бюджету і т.д.

4. Методи соціологічних досліджень знаходять все більше використання в управлінні регіональною економікою. Вони безпосередньо пов'язані з практичною сферою. Завдання, які вирішуються прикладної соціологією, залежать від регулювання конкретних соціально-економічних процесів, прогнозування, планування та управління в чітко окреслених сферах життя.

5. Методи економіко-математичного моделювання представляють собою сукупність способів (прийомів) розрахунку соціально-економічних показників із застосуванням прикладної математики і математичної статистики.

Досить поширеними моделями регіональної економіки є моделі регіону, моделі розміщення, міжрегіональні моделі національної економіки. Їх застосування дозволяє виявити взаємозв'язки в економіці регіона, обґрунтувати зміну соціально-економічних показників, здійснювати різноманітні розрахунки регіональних прогнозів, програм та інших розробок і вибрати з них оптимальний.

Наведений набір методів управління регіональною економікою використовується і для управління конкурентоспроможністю регіону. При цьому даний перелік є неповним і в кожній конкретній ситуації може бути уточнений і доповнений іншими методами, відомими в управлінні.

Головна особливість процесів управління конкурентоспроможністю та конкурентними перевагами регіону в сучасних ринкових умовах полягає в тому, що їх здійснення відбувається під впливом таких зовнішніх факторів, які є наслідками світової фінансово-економічної кризи і глобальної інтеграції національних економік. У цьому випадку відомі методи управління регіональною економікою вже не відповідають сучасним вимогам і вимагають пошуку нових підходів.

Виходячи з теорії систем, конкурентною перевагою можливо вважати відхилення системи регіональної конкурентоспроможності від рівноваги, яка виникає внаслідок впливу внутрішнього середовища або навколишнього оточення і активізує ендogenous фактори розвитку регіону. Іншими словами, конкурентна перевага виникає в умовах порушення балансу сил, факторів, важелів, що діють на території регіону, наприклад, внаслідок зміни пріоритетів у регіональному регулюванні чи зміни обсягів або спрямованості руху фінансових потоків в межах регіону. Крім цього, зміна рівноваги викликає появу нових чи активізацію існуючих внутрішніх факторів, які сприяють випереджальному територіальному розвитку. Наприклад, внаслідок фінансування інноваційних проектів може відбуватися мобілізація внутрішнього інтелектуального потенціалу, формування інноваційної регіональної системи, створюватися нові робочі місця з відповідним рівнем заробітної плати і т.д.

Поведінку системи визначає цілеспрямованість. При визначенні мети розвитку регіону, досягнення якої є одночасно формуванням конкурентоспроможності територіального господарського комплексу, всі складові системи спрямовані на отримання синергетичного ефекту.

Системний підхід в першу чергу враховує вплив зовнішнього оточення на систему, тому первинною рисою конкурентоспроможності регіону є її протиставлення навколишньому середовищу. Згідно з кібернетичними основами середовищем є все те, що не входить в систему, тобто сукупність всіх систем, крім досліджуваної. Тому, в першу чергу, до внутрішніх складових системи конкурентоспроможності регіону віднесені суб'єкти, які здійснюють діяльність на території регіону.

Для регіонального розвитку на сучасному етапі характерно вплив як інноваційного розвитку суспільства в цілому, так і інноваційного управління. У зв'язку з цим актуальним в управлінні конкурентоспроможністю і конкурентними перевагами регіону представляється використання управлінських інновацій, під якими розуміються результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і поширення нових управлінських технологій, методів і організаційних форм. У таблиці 1 представлені сучасні інноваційні технології, які доцільно використовувати в управлінні регіоном, які можуть бути спрямовані на підвищення його конкурентоспроможності.

Нова парадигма в управлінні - це інноваційно - інвестиційний характер управління. Ідея інноваційного управління, в тому числі і конкурентоспроможністю регіоном, реалізовується в переході від прямого адміністрування до формування мотиваційних систем, що забезпечують розвиток творчої ініціативи управління об'єктами з залученням інвестицій для їх здійснення. Її втілення сприяють сучасні інформаційні технології, які дозволяють у реальному масштабі часу здійснювати діалог керуючих структур і керованих об'єктів, а основна ціль отримання прибутку.

Таблиця 1

Інноваційні технології управління та їх характеристика

№	Назва	Характеристика
1	2	3
1	Бенчмаркінг	Це процес пошуку кращої практики, яка призводить до кращих результатів. Стратегічний бенчмаркінг - забезпечення довготривалих конкурентних переваг і стратегічних пріоритетів, а оперативний бенчмаркінг - забезпечення кращим рішенням в поточних проблем [8].
2	Брендинг	Бренд регіону - це квінтесенція місії і стратегії розвитку регіону. Брендінг - це комплексний процес розвитку бренду. Його мета полягає у забезпеченні процвітання бренду регіону в інформаційному просторі, впізнаваності бренду, зробити регіон силою впливу, забезпечити приплив фінансових ресурсів на територію. Брендінг регіону нерозривно пов'язаний з процесом підвищення його конкурентоспособності, так як бренд за своєю природою є демонстрація і гарантом конкурентних переваг [9].
3	Ребрендинг	Це коригування бренду, уточнення його позиціонування, зміна візуальної чи вербальної складової, покращення іміджу. Процеси ребрендингу та брендінгу схожі. Головна відмінність між ними полягає в тому, що брендінг направлений на створення нового бренду «з нуля», а ребрендинг - на оновлення вже існуючого бренду, згідно актуальним запитам ринку і культурного середовища [10].
	Коучинг	Методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності. Коучинг більше допомагає особистості навчатися, ніж вчить. Це не тільки техніка, яка застосовується в визначених обставинах. Це метод управління, метод взаємодії з людьми, спосіб мислення, спосіб буття [11].
5	Реінжиніринг	Реорганізація управлінських процесів організації, являється методом підвищення ефективності управління; Реінжиніринг припускає підвищення ефективності процесів шляхом їх моделювання, аналізу існуючих процесів і синтезу нових [12].

Висновки з проведеного дослідження. Розглянувши теоретичні аспекти конкурентоспроможності регіону можна зробити висновок, що регіональна конкурентоспроможність характеризується системністю. Саморозвиваюча система дозволяє використовувати внутрішні фактори управління, які відображають ступінь невизначеності стану чи поведінки системи в даних умовах. Таким чином, конкурентоспроможність регіону - це здатність забезпечити високий рівень і якість життя населення, за рахунок створення нових конкурентних переваг у всіх сферах діяльності на основі інноваційних підходів виявлення, створення та ефективного використання інвестиційних та інших ресурсних потенціалів. Швидка динаміка розвитку економічних формацій призводить до застосування нових інноваційних методів управлінні конкурентоспроможності з використання меншої кількості трудових ресурсів, але з суттєвим інвестуванням, які за короткий період часу призводять до створення чи набуття необхідних конкурентних переваг на регіональному рівні.

Бібліографія

1. Швиданенко О. А. **Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти** : [монографія] / Швиданенко О. А. – К. : КНЕУ, 2007. – 312 с.
2. Дуднік І. М. **Вступ до загальної теорії систем** / І. М. Дуднік. – К. : Кондор, 2009. – 205 с.
3. Месарович М. **Общая теория систем : математические основы** /М. Месарович, Я. Тахакара. – М. : МИР, 1978. – 311 с.
4. Бугір Л. **Регіональна проблема в системі програмно-цільового планування** / Е. Югас, Н. Надь, Л. Бугір // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 червня 2009 року. – Умань, 2009. – Частина 2. – С. 220–221.
5. Мікловда В.П. **Стратегічне управління конкурентоспроможністю: епістемологічні підходи та практична проблематика** / монографія / Мікловда В. П., Брітченко І. Г., Кубіній Н. Ю., Колодинський С. Б., Ціцак Л. М. Полтава- 2012 р. – 297 с.
6. **Основные типы самоорганизующихся систем** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://partnerstvo.ru/lib/to/node/48>.

7. Ohinata Y. **Бенчмаркінг: японський досвід** /Y. Ohinata // Зарубіжні маркетингові дослідження. – 2005. – № 4. – С. 22–25.
8. Томилова, М. В. **Корпоративний менеджмент** [Електронний ресурс] / М. В. Томилова // Модель іміджа організації. – Режим доступу: /http://www.cfin.ru
9. Аакер Д. **Создание сильных брендов** / Д. Аакер ; пер.с англ. – 2-е изд. – М. : И. Д. Гребенникова, 2008. – 320 с.
10. **Бионический мир : ребрендинг рекламного агентства ОМІ** // Рекламные технологии. – 2010 . – № 2/3. – С. 34-35.
11. Дауни М. **Эффективный коучинг: Уроки коуча коучей.** /Майлз Дауні. - М. : Добрая Книга, 2007 - 288 с.
12. Виноградова О.В. **Реінжиніринг бізнес-процесів у сучасному менеджменті:** монографія / О.В. Виноградова. – Донецьк, 2005. – 195с.

Рецензент: д.е.н., професор Гринчуцький В.І.

УДК 334.72:336.13

В. Ф. ТИЩЕНКО
В. М. ОСТАПЕНКО

МАТРИЧНИЙ ПІДХІД ВИБОРУ ТА КОРИГУВАННЯ ТИПУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ З УРАХУВАННЯМ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Розроблено тривимірну модель позиціонування за фінансовим потенціалом секторів публічно-приватного партнерства. Запропоновано вибір типу фінансової політики та надано напрями її коригування.

There is developed a three-dimensional model of positioning depending on the financial potential Public-Private Partnerships` sector. There is proposed a selection of the financial policy type and provided directions of their adjustments.

Ключові слова: фінансова політика, фінансовий потенціал публічно-приватного партнерства, матриця, стимулюючий, помірний, підтримуючий та агресивний типи.

© Тищенко В. Ф. – к.е.н., доцент Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

© Остапенко В. М. – викладач Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця